

Синтаксичний аспект мовленнєвого портрету Г. Зельба У романі Б. Шлінка "Правосуддя Зельба"

Мовленнєвий портрет – це сукупність особистісно-комунікативних рис, представлених у вигляді певної лінгвістичної форми з метою створення образу (моделі) мовної особистості.

Поняття "мовленнєвий портрет" має доволі широкий спектр практичного застосування, що зумовило появу значної кількості наукових праць, зокрема В.Я. Труфанова, Г.М. Іванова-Лук'янова, Д.С. Мухортов, Є.А. Бризгунова, М. Ніколаєва, М.В. Панов, М.М. Гордєєва, О.А. Мальцева, О.Г. Алюнїна, Ю.М. Караулов акцентують свою увагу на вивченні даного питання [1, 79].

Підґрунтям проведеного дослідження слугував образ головного героя детективного роману Б. Шлінка "Правосуддя Зельба", що належить до циклу із трьох романів ("Правосуддя Зельба", "Обман Зельба", "Вбивство Зельба").

Зважаючи на популяризацію детективного жанру серед читачів, підґрунтям проведеного дослідження слугував образ головного героя роману Бернгарда Шлінка "Правосуддя Зельба", що належить до циклу із трьох романів однойменного автора ("Правосуддя Зельба", "Обман Зельба", "Вбивство Зельба").

Метою статті є складання мовленнєвої характеристики Г. Зельба на основі аналізу наявних у його мовленні окличних речень, особливості функціонування яких зумовлені емоційним станом персонажа.

Мовне портретування за рахунок використання синтаксичних конструкцій зустрічається не часто. В даному випадку якомусь певному синтаксичному засобові надають статус індивідуального, враховуючи його регулярне використання конкретним персонажем у своєму мовленні. Такий спосіб портретування дає уявлення про особистісні особливості і мовні стратегії досліджуваного героя [2, с.88-89].

Нами було з'ясовано, що задля підсилення експресивності висловлювань Г. Зельба автор надає перевагу використанню у монологічному та у діалогічному мовленні сищика речень з окличним знаком.

Розглянемо спершу табл. 1.1, де представлені приклади використання даної синтаксичної конструкції у монологічному мовленні приватного детектива Герхарда.

Таблиця 1.1

Приклади вживання Г. Зельбом окличних речень у монологічному мовленні

Назва глави	Приклад із роману
ПЕРШИЙ РОЗДІЛ	
SCHÄMEN SIE SICH!	1. <i>Durch schmiedeeisernes Gitter und verwilderten Garten sah ich auf den Balkon im ersten Stock. Frau Buchendorff und Mischkey küßten sich.</i>

	<i>Daß ausgerechnet die beiden etwas miteinander hatten! Es paßte mir ganz und gar nicht [3, с. 94].</i>
ТРЕТІЙ РОЗДІЛ	
ALLES FÜR DIE KARRIERE?	2. <i>Er muß versucht haben, seinen Herrn und Meister vor der Spur zu warnen, die er wegen seines körperlichen Zustands selbst nicht mehr hatte beseitigen können. Wie hatte Korten diesen Mann von sich abhängig zu machen verstanden! [3, с. 324].</i>
Загальна кількість	
2	2

У монологічному мовленні головного героя роману ми знаходимо тільки два окличних речення, причому в обох випадках окличний знак виражає найвищий ступінь здивування Г. Зельба.

Наприклад, у главі "SCHÄMEN SIE SICH!" детектив несподівано для себе дізнається про романтичні стосунки між головним підозрюваним Мішке та секретарки Фірнера Юдіт. Враховуючи симпатію Герхарда до цієї жінки, його емоція подиву межує з почуттям досади (див.: цит. 1 у табл. 1.1).

Наступний випадок використання синтаксичної конструкції з окличним знаком у монологічному мовленні детективна знаходимо у главі "ALLES FÜR DIE KARRIERE?", яка виникла через емоційне напруження Г. Зельба у зв'язку з викриттям злочинних діянь Кортена.

Абсолютно іншою є частота вживання Г. Зельбом окличних речень у діалогічному мовленні, що можна побачити у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Приклади вживання Г. Зельбом окличних речень
у діалогічному мовленні**

Назва глави	Приклад із роману
ПЕРШИЙ РОЗДІЛ	
WIE EINE ORDENSVERLEIHUNG	1. <i>Ich hatte diese Bemerkung schon oft gehört. Inzwischen weiß ich, wie Leute sich Privatdetektive vorstellen. Nicht nur jünger. "Sie sollten mich im Regenmantel sehen!"[3, с. 19]</i>
RAGOÛT FIN IM RING MIT GRÜNEM	2. <i>"Sie wollen mich abwimmeln, Frau Buchendorff! Ich werde mich bei Firner beschweren." Kaum hatte ich es gesagt, tat es mir auch schon leid. Abgestandener Altherrencharme [3, с. 36].</i>
ДРУГИЙ РОЗДІЛ	
AM AUTO WAR ALLES IN ORDNUNG	3. <i>"Um Gottes willen!"Ich stand auf und ging hinter dem Schreibtisch auf und ab. Mir war flau. Ich hatte im Sommer auf dem Tennisplatz ein Stück von Mischkeys Lebendigkeit zerstört, und jetzt war er tot [3, с. 123].</i>
EINE KLEINE GESCHICHTE	4. <i>"[...]Das Chemiewerk hatte ein Interesse daran, daß ihm nicht zu genau auf die Finger gesehen wurde. Im regionalen Rechenzentrum waren für die Kontrolle des Chemiewerks zwei Leute entscheidend. Für das Chemiewerk ging es um viel, viel Geld. Wenn es doch nur einen Kontrolleur kaufen könnte! Was würde es nicht dafür geben!"[3, с. 123]</i>

ENERGIE UND AUSDAUER	5. <i>“Aber Kollegen“, sagte ich, “lassen Sie mich meinen Job zu Ende bringen, und tun Sie Ihren. Wie ist der Name? Will Danckelmann morgen gerne sagen, daß man sich auf Sie verlassen kann. Weiter so!“</i> [3, с. 331]
ТРЕТІЙ РОЗДІЛ	
ALTE FREUNDE WIE DU UND ICH	6. <i>Ich riß mich los von seinem Arm. “Verstrickt? Vielleicht sind wir’s alle, aber du hast die Fäden gezogen, du!“</i> Ich schrie in sein ruhiges Gesicht [3, с. 23].
EIN PÄCKCHEN AUS RIO	7. <i>“Brigitte! Fröhliche Weihnachten.“</i> Ich freute mich, aber mir war schwarz vor Müdigkeit und Erschöpfung [3, с. 336].
Загальна кількість	
7	8

Випадки використання головним героєм роману Б. Шлінка синтаксичних конструкцій з окличним знаком мають доволі цікавий характер, адже Г. Зельб постає перед читачем зовсім в іншому амплу. Наприклад, він залюбки шуткує над стереотипним уявленням про образ детектива (див.: цит. 1 у табл. 1.2) та неначе мрійливий юнак заграє до жінки, яка йому подобається (див.: цит 2 у табл. 1.2).

Сюжетно важливим є фрагмент з глави "AM AUTO WAR ALLES IN ORDNUNG", коли Г. Зельб дізнається про смерть Мішке (див.: цит. 3 у табл. 1.2). В той момент він краще волів би провалитися крізь землю, адже чітко розумів, що, сам того не бажаючи, став співучасником вбивства.

Тягар провини не залишав Герхарда у спокої, тому розслідування смерті Мішке стало для нього рятівною соломинкою. Напевно, вів вважав, що після того як знайде справжнього вбивцю Мішке, його сумління трохи заспокоїться.

За роки роботи слідчим, а потім приватним детективом, Г. Зельб навчився зчитувати людські емоції. Він знав як правильно провести допит і спровокувати нечисту на руку людину на зізнання (див.: цит. 4 у табл. 1.2). У даному випадку герой підвищив голос на свого співрозмовника, щоб натиснути на нього психологічно та дізнатися правду.

Навіть, на перший погляд, завжди спокійний та врівноважений Г. Зельб не міг стримувати емоцій, під час останньої розмови з Кортеном. Душевна ницість Кортена та абсолютна байдужість до чужого життя викликали у детектива почуття гніву і розчарування, які вилилися в крик (див.: цит. 3 у табл. 1.2). Герхарду було гірко усвідомлювати, що весь цей час він був для "кращого друга" усього-на-всього маріонеткою в його руках.

Таким чином, головний герой роману Б. Шлінка "Правосуддя Зельба" використовує у монологічному мовленні окличні речення в 2 главах 2 рази (у першому і другому розділі по одному разу, а у третьому – не вживає взагалі) та у діалогічному мовленні в 7 главах 8 разів (у першому розділі в 2 главах 2 рази, у другому – в 3 главах 4 рази, а у третьому – в 2 главах 2 рази).

Детальний аналіз випадків вживання означеної синтаксичної конструкції показав, що у головного героя роману Г. Зельба, як і у будь-кого, бувають позитивні та негативні сплески емоцій, адже він – звичайна людина, яка помиляється, розчаровується в друзях та проходить через життєві труднощі.

Література

1. Колокольцева Т. Н. Речевой портрет персонажа: синтаксический аспект / Т. Н. Колокольцева // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Серия: Языкознание. – 315. – № 2 (97). – С. 88 – 94.
2. Макеева С. О. Речевой портрет в круге смежных понятий. – [Электронный ресурс] / С. О. Макеева – Режим доступа: http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/11/1/apgrr_214_3_14.pdf.
3. Schlink B. *Selbst Justiz* / B. Schlink, W. Popp. – Zürich: Diogenes, 1987. – 352 S.